

97. Дейвіс Н. Європа: Історія ... – С. 1092.
98. Вандич П. Ціна свободи... – С. 296.
99. Кретинин С.В. Судетские немцы: Народ без родины. 1918-1945 гг. / С.В. Кретинин. – Воронеж : Издательство ВГУ, 2000. – С. 207.
100. Трухачев В. «Декреты Бенеша»: мина замедленного действия для ЕС? / В. Трухачев // Современная Европа. – 2010. – № 3. – С. 96-100.

В статье раскрыты роль и значение немецкого меньшинства в истории Чехии в течение XI-XX ст., показаны политические, экономические последствия немецкой колонизации, национально-политический судетско-немецко-чешский конфликт конца XIX – первой половины XX ст.

Ключевые слова: Чехия, судетские немцы, Мюнхен, депортация.

Отримано: 30.06.2011

УДК 338.43.02(477)

Віталій Нечитайло
(Кам'янець-Подільський)

ЗАПРОВАДЖЕННЯ РИНКОВОГО ОБІГУ ЗЕМЛІ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ: РИЗИК СТАНОВЛЕННЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ МОНОПОЛІЇ АГРОХОЛДІНГІВ

У статті досліджуються засади організації ринку земель у сучасній Україні, розкриваються обставини формування земельної монополії агрохолдінгів.

Ключові слова: земельна реформа, земельні ресурси, ринок землі, приватна власність на землю, агрохолдінг.

Після двадцяти років реформування аграрних відносин в Україні – реструктуризації колгоспів і радгоспів, приватизації землі та інших засобів виробництва, розпаду цілісних майнових комплексів і як наслідок суттєвого розриву між стартовим потенціалом та фінішними результатами господарювання – спостерігається «реіндустріалізація» сільського господарства, що посилює інтерес дослідників до ринкового обігу землі. Актуальність цієї проблеми пояснюється, з одного боку, значенням землі в життєзабезпеченні суспільства, з іншого – невирішеністю земельного питання. Як відомо, земля є одним із сакральних людських активів – і всенародним надбанням, і суспільною власністю, і стратегічним резервом країни. Водночас вона виступає основою неперворного укладу сільського життя. У праці на землі закріплюються і передаються від покоління до покоління господарські навички, морально-етичні норми, родові коди ціннісної орієнтації народу. Поєднання функцій виробника, власника і управління створює сприятливі умови для формування активної, життєздатної особистості, додає селянському господарству запас міцності, гнучкості, здатності вижити в кризові періоди. Саме тому ставлення до землі, до регулювання її використання є найважливішим критерієм моральності й громадянської зрілості суспільства.

Невирішеність земельного питання зумовлена боротьбою за реалізацію економічних інтересів політичних еліт України, представники яких стали сьогодні могутніми гравцями як на агропромислових ринках, так і при визначенні пріоритетів державної аграрної політики.

Додатковий імпульс аналізу проблем сучасної земельної реформи надав законопроект «Про ринок земель», підготовлений урядом. Поки що в Україні діє мораторій на продаж і купівлю земель сільськогосподарського призначення, який може бути відміненим за умов прийняття законів про державний земельний кадастр і про ринок земель. Перший закон уже підписаний президентом, другий розглядається парламентом. Отже, є всі підстави констатувати, що Україна виходить на фінішну пряму в земельному питанні.

Старт цьому складному і суперечливому процесу був даний на початку 90-х років, після здобуття Україною незалежності. І це зрозуміло. Чинна на той час система господарювання за рівнем економічних показників (продуктивності праці, енергоємності, продуктивності одиниці продукції тощо) поступалася перед системою господарювання передових країн світу приблизно у 5 разів¹. У державі на економічні параметри господарювання мало хто звертав увагу. Наявна система стимулювання виробництва та праці спрямовувалася загалом на кількісні (валові) показники. Практично підтримувалася витратна модель господарських орієнтацій. Усе це призвело до втрати економічних орієнтирів у житті суспільства².

Проголосивши незалежність, українська держава, значну частину населення якої становили сільські жителі, усвідомила невідкладність і невідворотність формування економіки, побудованої на ринкових засадах, визнанні різних форм власності, в тому числі й приватної. Уперше про можливість запровадження приватної власності на землю було проголошено в Законі України «Про селянське (фермерське) господарство» (грудень 1991 року)³. Для ведення фермерського господарства селянам, згідно із законом, надавались у довгоче успадкування, володіння і приватну власність земельні ділянки, розмір яких не повинен був перевищувати 50 гектарів сільськогосподарських угідь і 100 гектарів усіх земель. Причому право приватної власності на цю землю могло бути реалізоване після 6 років володіння нею. Отже, проголошуючи право власності селянина на землю, закон не фіксував права на її продаж, без чого право власності втрачало сенс, а селянин позбувався можливості бути рівноправним суб'єктом ринкових відносин.

Цю суперечність мав розв'язати Земельний кодекс України, який системно узагальнив попередні напрацювання у сфері земельних відносин. Проте і названий правовий акт не спромігся чітко визначитися в цьому питанні. З одного боку, кодекс дозволяв продаж землі, з іншого – забороняв продавати земельні ділянки до 2005 року, себто відклав, а не вирішив найголовнішу юридичну проблему земельних відносин⁴. Скажімо, за селянами закріплювалося право отримати кредит у банку під заставу земельної ділянки. Та що мав робити банк із землею боржника, якщо її не можна було продавати? За наявних умов Земельний кодекс не міг стати

законом прямої дії. Він лише відкривав шлях для наступних етапів аграрної реформи і формування класичних земельних відносин. Значна частина його статей, на думку фахівців, мала «запрацювати» лише після прийняття додаткових законів, зокрема про землеустрій, державний земельний кадастр, ринок земель тощо⁵.

І ось тепер останній законопроект став об'єктом обговорення не лише народних депутатів, а й науковців, широкого кола громадськості⁶. На думку багатьох економістів, правників, пропонується документ після його ухвалення вирішить цілий ряд проблем земельних відносин; земля нарешті стане приватною власністю, що охоронятиметься державою і пуститься в товарний обіг; урегулюються відносини між власниками й орендарями, власниками й державою; визначаться головні параметри фінансової та кредитної політики, Законопроект забороняє юридичним особам та іноземцям купувати сільськогосподарські угіддя в Україні, натомість повноцінними власниками передбачено зробити українських громадян і державу. За міркуванням творців закону, скуповування угідь спекулянтами не буде: цьому завадить запроваджене державою мито при перепродуванні землі. Не скуповуватимуться землі й через підставних осіб, переконують громадян України розробники закону: кожен договір на купівлю землі на суму понад 150 тисяч гривень реєструватиметься лише в тому разі, якщо покупець подасть податкову декларацію з підтвердження походження таких доходів (див. Розділ 2 законопроекту «Про ринок земель», сторінки 7-9).

Водночас, незважаючи на певні позитивні сторони законопроекту, і в науковців, і в пересічних громадян виникає чимало запитань щодо його ефективності. Наприклад, чи багато українців, звичайних фермерів, можуть похвалитися мільйонними статками, достатніми для купівлі землі, початкова вартість якої, за оцінками експертів, становитиме 500-800 американських доларів за гектар? Де їм узяти такі гроші, якщо обіцяного земельного банку досі не створено? Не можна не погодитися з думкою відомого українського філософа І. Лосєва, який пише: «Що з того, що сьогодні в закон запроваджують норму про те, що купувати землю зможуть лише громадяни України. Ось цей вузький прошарок олігархічних громадян за копійки, за допомогою підставних осіб і скупить усю землю в Україні, перетворивши мільйони селян на безправних наймитів. А потім, скупивши, ухвалять у Верховній Раді ще один закон – сьогодні «за здоров'є», а завтра – «за упокій»⁷.

На наш погляд, проект Закону «Про ринок земель» справді породжує ряд ризиків, які можуть негативно вплинути на трансформацію аграрних відносин України. Найнебезпечніший із них – перехід землі у власність великих латифундій, так званих агрохолдингів. Мільйони економічно невільних, кинутих напризволяще селян, що рахуються власниками земельних паїв, без кредитів, засобів виробництва будуть змушені продати земельні наділи реальним, але ще юридично не оформленим латифундистам, які поки що за безцінь використовують селянські землі й чекають сприятливих умов, щоб ними заволодіти офіційно. Такими латифундис-

тами можуть стати найвищі чиновники держави, їхні діти, представники регіонального панівного класу. Додатковий ризик полягає ще й у тому, що, як переконливо довела у своїх дослідженнях О. Осташко⁸, на боці покупців землі сформуються зовсім не ті люди, на яких можна було б покласти у стратегічному розвитку села. І склад, і мотивація ймовірних покупців землі не дозволяють сподіватися, що для них важливим є розвиток сучасного села, а не вигідне розміщення власного капіталу.

Як свідчить практика, сучасна «реіндустріалізація» сільського господарства України відбувається на основі масового вторгнення в аграрний сектор великих власників, в основному несіельсько-господарського походження, формування вертикально інтегрованих корпоративних структур. За словами доктора економічних наук О.Бородіної⁹, процеси надконцентрації землі перетворюються в мегаконцентрацію, коли агрохолдинги проковтують собі подібних і земельний агробанк збільшується до гігантських розмірів. Наприклад, зареєстрована на Кипрі корпорація «Ukrlandfarming» 2010 року контролювала 150 тисяч гектарів землі. Весною 2011 року компанія придбала контрольні пакети акцій двох агрокорпорацій – «Райз» і «Дакор Агро Холдинг». Після цих придбань корпорація «Ukrlandfarming» збільшилася майже втричі і нині має у своєму розпорядженні 436 тисяч гектарів землі. Одним із найбільших землевласників в Україні є також компанія «Українські аграрні інвестиції», що володіє 330 тисячами гектарів землі.

Компанії «Укррос» та «Укрросзерно», «Ленд Вест» і «Дакор» контролюють по 100 тисяч гектарів землі. Більшість із них використовують іноземний капітал і мають намір значно розширити свої землеволодіння. Так, «Смартхолдинг» росіянина Вадима Новинського заявив, що до 2013 року планує оволодіти банком землі у 200 тисяч гектарів¹⁰. За підрахунками фахівців, уже сьогодні третина українських земель (11-16 мільйонів гектарів) де-факто перебувають у управлінні латифундистів. «Навіть якщо спочатку не дозволять продавати землю іноземцям, – слушно зауважує С.Ковальчук, – то це ще не факт, що з часом цей проект не переглянуть»¹¹.

Небезпека оволодіння великими латифундіями селянською землею є цілком реальною у зв'язку з системними помилками, яких припускається українська влада в процесі реформування аграрного сектора економіки. Йдеться про технократизм як форму догматичного, механістичного світогляду й діяльності. Нехтування специфікою сільськогосподарського виробництва, відсторонення селянина від результатів його праці у поєднанні з хибним уявленням, начебто велике виробництво має абсолютну перевагу над невеликими і середніми фермерськими господарствами, посилює ризики втрати селянами основного засобу свого існування. Варто зазначити, що ще в перші роки незалежності державне керівництво України бачило майбутнє села у великих колективних господарствах, побудованих на приватно-орендних засадах. Таку позицію Президент України Л. Кучма пояснював тим, що ефективність невеликих фермерських господарств є начебто «значно нижчою, ніж колективних приватних, а тому фермерські господарства доціль-

но створювати лише в гірських районах і передгір'ях, на інших зручних ділянках, де не можна використати потужну техніку»¹². Перевагу великим господарствам віддавав і один із тодішніх міністрів агропромислового комплексу М. Рижук. «Міцним і заможним може бути лише велике товарне господарство»¹³, – безапеляційно заявляв він. На жаль, такі погляди не тільки не були спростовані авторитетними науковцями-аграрниками, а й лягли в основу їхніх рекомендацій¹⁴. При цьому ігнорувалися результати досліджень не лише економістів попередніх часів, а й сучасних учених. Зокрема, не бралися до уваги міркування всесвітньовідомого економіста О. Чаянова, який дійшов висновку, що у різниці кількісний вираз переваг великого господарства над господарством дрібним є незначним. Що ж до укрупнення, яке має місце у сільському господарстві, то воно не може бути значущим, оскільки дає помітний ефект лише при переході від карликових господарств до таких, що можуть використовувати повністю наявний у них реманент і, розширюючи власну площу, обробляють її тими ж засобами, якими вони були забезпечені раніше, за рахунок повнішого їх використання. Тому, вважав О. Чаянов, велике виробництво зовсім не обов'язково має витіснити собою дрібне¹⁵.

Цю думку підтримує сучасний дослідник трансформації аграрних відносин Ц. Лерман. «Емпіричні дані, зібрані в країнах СНД, Центральної і Східної Європи, – зазначає він, – наочно демонструють, що великі колективні або корпоративні підприємства не випереджають індивідуальні ферми за показниками своєї діяльності, що суперечить успадкованому від соціалізму переконанню в перевагах великих господарств»¹⁶.

Розкидане у просторі, селянське господарство вимагає постійного переміщення великої кількості людей, тварин, машин, насіння, добрив та виробленої продукції, що негативно позначається на собівартості останньої. Видається, ніби сама природа сільського господарства обмежує можливості його укрупнення. Та при порівнянні великої і дрібної форм господарства не можна обмежуватися лише кількісним зіставленням їх показників. Як зауважував О. Чаянов, протиставляти потрібно «не кількість іншої кількості, а різні кількості одну одній»¹⁷, оскільки сімейне селянське господарство і за власною структурою, і за основним розумінням вигідності господарчих починань якісно відмінне від великого капіталістичного господарства. Економічна природа останнього зорієнтована на сфери діяльності, здатні принести максимальний прибуток. Проте сільськогосподарському виробництву нехарактерна значна економія на масштабі. Можливо, саме тому в розвинутих країнах основною формою сільськогосподарських підприємств є сімейні ферми. Ця форма підприємницької діяльності відрізняється не лише наявністю професійно підготовлених працівників, а й тим, що вони працюють на себе (а така праця є, за словами Аристотеля, найефективнішою), мають особисту мотивацію, господарське ставлення до праці, землі, природи та інших засобів.

Віддаючи перевагу великим сільськогосподарським підприємствам, побудованим на приватно-орендних засадах, українська

влада ставить у нерівні умови господарювання з ними сімейні фермерські господарства. Причому зростання виробництва сільськогосподарської продукції завдяки концентрації землі, інтенсифікації сільського господарства тлумачиться керівниками цього відомства, окремими вченими як безумовно позитивна тенденція, що виведе українських аграріїв у лідери світового агропродовольчого простору. До уваги не беруться очевидні суперечності такого господарювання: нарощування виробництва лише окремих видів сільськогосподарської продукції; збільшення виробництва насамперед сировинної частини агропродовольчого експорту.

Отже, в боротьбі за реалізацію економічних інтересів українських політичних еліт в аграрному секторі економіки мотивація щодо вирішення фундаментальних проблем землекористування є похідною від основного завдання. Відміна мораторію або подальша його пролонгація в цьому випадку не мають суттєвого значення. Як зазначає О. Бородіна, в Україні «процес захоплення земель, схожий на аргентинський або бразильський, неминучий. В обох випадках відбудеться перехід контролю над основними масивами сільськогосподарських угідь до великого вітчизняного і, напевно, іноземного капіталу»¹⁸. Дослідниця прогнозує продовження деградації сільських громад, руйнування традиційного укладу життя селян, земельно-ресурсної бази розвитку аграрного сектора економіки.

Міркування О. Бородіної слушне, підкріплене практичним досвідом. Скажімо, в Естонії довго тривала дискусія щодо ринку землі. Врешті-решт у травні 2011 року тут були зняті будь-які обмеження на продаж земельних ділянок іноземцям. Нині земельними ресурсами цієї країни володіють представники 62 держав. Найбільше землі належить шведам – 14 тисяч гектарів, фінам – 11,5 тисячі гектарів. За даними ЗМІ, сьогодні чимало естонських селян тяжко працюють на ділянках, закладених іноземним банкам, наймитують у чужих власників або шукають кращої долі за кордоном. Українцям така ситуація добре відома. Обдаровані Богом найродючішими у світі землями, вони були змушені освоювати дикі степи чужих держав, виводити їх у лідери світового агробізнесу, а в цей час власна держава так і не спромоглася забезпечити своє населення необхідними продуктами харчування. Невже історія нас так нічому не навчила?

Варто зазначити, що проблема тут не лише у великих агрохолдингах. Ще небезпечнішим є те, що на державному рівні панує сприйняття сільського господарства як галузі економіки, що лише виробляє сільськогосподарську продукцію. Ця галузь не сприймається як цілісна соціоекономічна система, що включає в себе також рекреаційну діяльність, збереження природи, охорону традиційної української культури і сільського етносу. Світовий досвід свідчить, що лише концепція сільського розвитку, що розглядається у такому широкому контексті, може в перспективі забезпечити країні геополітичне місце у світовій агропромисловій системі.

Щоправда, останнім часом окремі агрокомпанії почали займатися благоустроєм сіл, поліпшенням функціонування і розвитку їх соціальної сфери. Деякі з них навіть утворюють спеціальні

соціальні служби. Можна сказати, відроджується колишня практика колгоспів і радгоспів, коли селяни йшли з «чолобитною» до місцевих очільників за допомогою. З одного боку, така практика дешо пригальмовує деградацію життєвого середовища сільських територій, з іншого – консервує утриманську поведінку селян, тісніше прив'язує сільські громади до інтересів корпоративних структур, робить їх дедалі більш залежними від великого капіталу.

У сучасних умовах така форма діяльності малоефективна. В сільській місцевості необхідно формувати нове інституційне середовище, здатне сприяти виробленню і ухваленню управлінських рішень в інтересах сільських громад, селянських і фермерських господарств, сільської території загалом, а не в приватних чи корпоративних інтересах груп чиновників і бізнесменів, посилювати ініціативу «знизу», активізувати підприємницьку, творчу та інноваційну діяльність селян. На жаль, законопроект про ринок земель не захищає селян від руйнівного впливу великого капіталу, засиля бюрократів і чиновників, не передбачає істотних податкових, фінансових, інвестиційних стимулів розвитку дрібного й середнього фермерства, не встановлює пріоритетного права купівлі землі тими, хто на ній працює. Це право надається державі, яка постає не лише єдиним монопольним оператором на земельному ринку, а й з часом перетвориться в найбільшого землевласника. Звідси випливає ризик, що надміру суровий контроль з боку держави замість запуску ринкового інструментарію сприятиме створенню ефекту обмеженого приватного власника, себто власника, який не має належних правових, фінансових, кредитних інструментів для активної участі в організації обігу землі. З огляду на це можна припустити, що земельна реформа обмежиться інституціалізацією механізмів аудиторського управління земельними активами. Позаяк на земельний ринок не допускається іноземний інвестор, інвестиції в сільське господарство значно скоротяться. А оскільки зроблена ставка на «консолідацію земель», то потрібно буде орієнтуватися на вітчизняного великого власника.

Не можна не погодитися з В. Горбалем, котрий звертає увагу на невизначеність ідеології законопроекту про ринок земель. «Якщо його мета – надання фінансово-кредитних інструментів фермерським господарствам, створення механізмів правового й судового захисту приватної власності, залучення інвестицій, то це одна форма ризику, – зауважує він. – Якщо ж ідеться про продовольчу безпеку, створення монополії землі, сільгоспвиробництва і сільгоспфінансів, то це вже абсолютно інша логіка й абсолютно інша ринкова інфраструктура»¹⁹. Справді-бо, політичному істеблiшменту потрібно визначитися щодо остаточної концепції земельної реформи. До речі, це стара хвороба керівництва галузю. Наприкінці 90-х років минулого століття німецька консультативна група, очолювана Штефаном фон Крамон-Таубаделем та Людвігом Штріве, вивчивши стан справ у сільському господарстві України, прийшла до висновку, що у нашої держави бракує «чіткої концепції реформування аграрного сектора, яка б була основою для будь-якого рішення у сільському господарстві»²⁰. У

зв'язку з цим нам не завадило б вивчити досвід постсоціалістичних країн, які успішно здійснили земельну реформу. Наприклад, у Чехії при організації ринкового обігу землі головна увага була приділена підготовці правових і судових механізмів захисту приватної власності, створенню сприятливого інвестиційного клімату й обмеженню ризиків земельних спекуляцій. Пріоритетне право на купівлю землі тут отримали фермери, а не органи державної влади, як визначено в українському законопроекті. Що ж до державних інвестицій, то в названій країні вони здебільшого спрямовуються на модернізацію сільської інфраструктури – будівництво житла, доріг, мостів, будинків побуту тощо. Бізнесу ж за таких умов залишається вкладати кошти безпосередньо у виробництво сільськогосподарської продукції.

Підсумовуючи, зазначимо, що основна суперечність розвитку сучасного аграрного сектора економіки України полягає в тому, що у процесі модернізації сільського господарства, нарощування його експортного потенціалу утверджується монополія на землю великих холдингів, руйнується традиційний сільський уклад життя, відбувається люмпенізація селянства, перетворення його в безземельних наймитів. Очевидно є небезпека запровадження латиноамериканської моделі землеволодіння. Здійснювана урядом земельна реформа, запровадження ринкового обігу землі у запропонованому форматі, на наш погляд, не лише не подолає цю суперечність, а й значно її загострить.

Примітки:

1. Саблук П.Т. Аграрна реформа: стан і напрями розвитку / П.Т. Саблук // Вісник аграрної науки. – 2000. – № 4. – С. 13.
2. Нечитайло В.В. Селянське господарство фермерського типу в Україні: історія і сучасність / В.В. Нечитайло. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2004. – С. 300.
3. Закон України "Про селянське (фермерське) господарство" // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 14.
4. Земельний кодекс України. – Сімферополь : Реноме, 2002. – 94 с.
5. Гайдуцький П. Земельний кодекс – впевнений крок до ринку / П. Гайдуцький // Урядовий кур'єр. – 2001. – 8 листопада.
6. Бородин Е. Сможе ли Украина стать мировым аграрным лидером? / Е. Бородин // Зеркало недели. – 2011. – 17 сентября. – С. 8; Тимченко С. Передчуваючи великі торги / С. Тимченко // День. – 2011. – 21 вересня; Яковлев В. Яким буде земельний банк України? / В. Яковлев // День. – 2011. – 16-17 вересня. – С. 13; Присяжнюк А. Третина виданих 2009 року на Київщині земельних актів – фальшивка / А. Присяжнюк // День. – 2011. – 26-27 серпня. – С. 9; Нечитайло В. Земельна реформа в Україні: економічні й соціальні ризики / В. Нечитайло // Незалежність України: проблеми, пошуки, перспективи. Збірник матеріалів круглого столу. – Кам'янець-Подільський : К-ПНУ імені Івана Огієнка, 2011. – С. 22-26.
7. Лосев І. Данилич і його Отечество / І. Лосев // День. – 2011. – 11 серпня. – С. 19.
8. Нечитайло В. Земельна реформа в Україні: економічні й соціальні ризики... – С. 25.
9. Бородин Е. Указ. соч... – С. 8.
10. Ковальчук С. Напередодні земельного Армагеддону / С. Ковальчук // Подільські вісті. – 2011. – 13 жовтня. – С. 2.

11. Там же.
12. Нечитайло В.В. Селянське господарство фермерського типу: історія і сучасність... – С. 354.
13. Там же.
14. Саблук П. Основні положення нової економічної парадигми національної продовольчої безпеки України у ХХІ столітті / П. Саблук // Економіка України. – 2002. – № 5. – С. 57.
15. Чаянов А. Оптимальные размеры сельскохозяйственных предприятий / А. Чаянов. – М. : Институт сельскохозяйственной экономики, 1924 – С. 7-8.
16. Лерман Ц. Десять лет земельных реформ: какие уроки Россия может извлечь из мирового опыта / Ц. Лерман // Вопросы экономики. – 2001. – № 8. – С. 24.
17. Чаянов А. Указ. соч. – С. 5.
18. Бородин Е. Указ. соч. – С. 8.
19. Горбаль В. Ризики земельной реформы / В. Горбаль // День. – 2011. – 3 серпня. – С. 5.
20. Реформування сільського господарства в Україні: широке поле / за редакцією Штефана фон Крамона-Таубаделя та Людвіга Штріве. – К. : Фенікс, 1999. – С. 2.

В статтє исследуются основания организации рыночного оборота земли в современной Украине, раскрываются обстоятельства формирования земельной монополии агрохолдингов.

Ключевые слова: земельная реформа, земельные ресурсы, рынок земли, частная собственность на землю, агрохолдинг.

Отримано: 07.11.2011

УДК 94:364.48(477.87)

Неля Жулканич
(Ужгород)

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті проаналізовано сучасний стан розвитку соціальної інфраструктури Закарпатської області. Наголошено на основних проблемах функціонування її складових, та ролі у забезпеченні життєдіяльності населення.

Ключові слова: соціальна сфера, інфраструктура, освіта, медичні заклади, економічне реформування.

Сучасні процеси становлення ринкових відносин в Україні тісно переплітаються з необхідністю вирішення питань соціального розвитку, зокрема сільських територій, підвищення ролі соціальних чинників у створенні сприятливих умов життєдіяльності населення.

Соціальна інфраструктура є одним з найважливіших компонентів національного багатства і слугує мірилом рівня соціально-економічного розвитку території. Вона представляє собою матеріально-речові елементи – як умови для організації сімейно-побутової, трудової, наукової та культурно-освітньої діяльності людини.

Питання формування соціального укладу, функціонування соціальної сфери закарпатського села стали предметом розгляду нау-